

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ

Vedic Literature of Ancient India

ଉପନିଷଦ

(ଉପନିଷତ୍)

Upanishad / उपनिषद्

୧୦୮ ଉପନିଷଦ (ଭାଗ - ୧)

108 Upanishad (Part – 1)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଉପଦେଷ୍ଟା

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ମିଶ୍ର

ସଂପାଦକ, ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା, ଓଡ଼ିଶା ଶାଖା

ବେଦ ଉପନିଷଦ

ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ 'ବେଦ ଯୁଗ'ର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ଉପନିଷଦ 'ଷଦ' ଶବ୍ଦରୁ ଆସିଅଛି, ଷଦ ଅର୍ଥାତ 'ବସିବା', ଏଥିରେ ପୂର୍ବରେ 'ଉପ' ଓ 'ନି' କୁ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ 'ଉପ' ର ଅର୍ଥ ପାଖରେ , 'ନି' ର ଅର୍ଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ, ତେଣୁ ଉପ-ନି-ଷଦ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଲା, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସିବା, ଅର୍ଥାତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ ସହିତ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ବେଦର ଶେଷ ଭାଗ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଉପନିଷଦକୁ ବେଦର ଚତୁର୍ଥ ସ୍ତର ବା ଅଂଶ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଯେହେତୁ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ ବେଦର ଅନ୍ତ ଆଡ଼କୁ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ 'ବେଦାନ୍ତ' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକର ବିଷୟବସ୍ତୁ 'ଆତ୍ମବିଦ୍ୟା' ଓ 'ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା' ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏହାକୁ ଅନେକ ଗବେଷକ ବା ପଣ୍ଡିତ ବା ଜ୍ଞାନୀମାନେ ଅନେକ ଆଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି ଯଥା – 'ଆଦି ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ' ଏହାକୁ 'ଆତ୍ମ ଓ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା' କହିଛନ୍ତି, 'ମାକ୍ଷ ମୁଲ୍ଲେର୍' ଓ 'ପାଉଲ୍ ଦେଉସାନ୍' ଏହାକୁ 'ଗୁପ୍ତ ଶିକ୍ଷା', ଓ 'ପାଟ୍ରିକ୍ ଓଲିଭେଲ୍ଲେ' 'ଲୁକ୍କାୟିତ ଅର୍ଥ', ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ।

ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ, ଯେଉଁ ଶିଷ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର, ଶିକ୍ଷା ଓ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଠିକ ରହୁଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଉପନିଷଦ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳୁଥିଲା । ସେଇଥିପାଇଁ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କୁ "ଗୁପ୍ତ ବିଦ୍ୟା" କୁହାଯାଏ ।

ଇତିହାସକାର ଓ ଗବେଷକ ମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ବେଦରେ ସମୁଦାୟ ୧୦୮ଟି ଉପନିଷଦ ଅଛି । ଏହିସବୁ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦ ଅଧୀନରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅନୁସାରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ବିଭକ୍ତିକରଣର ପଦ୍ଧତି ଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ - ମୁଖ୍ୟ, ସାମାନ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶୈବ, ଓ ଯୋଗ । ଅର୍ଥାତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦର ମୁଖ୍ୟ, ସାମାନ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶୈବ, ଓ ଯୋଗ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ ଅଛି । (ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଟେବୁଲ୍‌ରେ ଏହାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତକରଣ ପାଇ ପାରିବେ)

ଏସବୁ ଉପନିଷଦ ଭିତରୁ ଦଶୋପନିଷଦ, ଅର୍ଥାତ ୧୦ଟି ଉପନିଷଦକୁ 'ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ' ଭାବରେ ମାନନ୍ତି, ଏଥିରେ, ପରେ ଆଉ ୩୫ଟି ଉପନିଷଦ ଯୋଗ କରାଯାଇ ଏହାକୁ ୧୩୫ଟି କରିଦିଆଗଲା । ତେଣୁ ୧୩୫ଟି ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ - (ଦଶୋପନିଷଦ) - ଈଶ, କେନ, କଠ, ପ୍ରଶ୍ନ, ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ତୈତ୍ତିରୀୟ, ଐତରେୟ, ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଓ ବୃହଦାରଣ୍ୟକ, (ଅତିରିକ୍ତ) - କୌଷୀତକି, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର ଓ ମୈତ୍ରାୟଣୀୟ ।

ବେଦ - ଉପନିଷଦ ସଂଗଠନ

ବେଦ	ସଂଖ୍ୟା	ମୁଖ୍ୟ	ସାମାନ୍ୟ	ସନ୍ନ୍ୟାସ	ଶାକ୍ତ	ବୈଷ୍ଣବ	ଶୈବ	ଯୋଗ
ଉକ୍ ବେଦ	୧୦	ଐତରେୟ, କୌଷୀତକି	ଆତ୍ମବୋଧ, ମୁକ୍ତଲ	ନିର୍ବାଣ	ତ୍ରିପୁରା, ସୌଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବହୁତ,	-	ଅକ୍ଷମାଳିକା	ନାଦବିନ୍ଦୁ
ସାମବେଦ	୧୨	ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ, କେନ	ବକ୍ରସୂତୀ, ମହା, ସାବିତ୍ରୀ,	ଆରୁଣେୟ, ମୈତ୍ରେୟ, ସଂନ୍ୟାସ, କୁଷ୍ଠିକା	-	ବାସୁଦେବ, ଅବ୍ୟକ୍ତ	ରୁଦ୍ରାକ୍ଷଜୀବା ଲ, ଜବାଳି	ଯୋଗଚୂଡ଼ାମଣି, ଦର୍ଶନ
କୃଷ୍ଣ ଯଜୁର୍ବେଦ	୩୨	କଠ, ତୈତ୍ତିରୀୟ, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର, ମୈତ୍ରାୟଣୀୟ,	ସର୍ବସାର, ଶୁକରହସ୍ୟ, ସ୍ୱୟ, ଗର୍ଭ, ଶାରୀରକ, ଏକାକ୍ଷର, ଅକ୍ଷି	ବ୍ରହ୍ମ, ଅବଧୂତ, କଠଶ୍ରୁତି	ସରସ୍ୱତୀ ରହସ୍ୟ	ନାରାୟଣ, କଳି ସତ୍ତରଣ	କୈବଲ୍ୟ, କାଳାଗ୍ନି ରୁଦ୍ର, ଦକ୍ଷିଣାମୂର୍ତ୍ତି, ରୁଦ୍ରହୃଦୟ, ପଞ୍ଚବ୍ରହ୍ମ	ଅମୃତବିନ୍ଦୁ, ତେଜୋବିନ୍ଦୁ, ଅମୃତନାଦ, କ୍ଷୁରିକା, ଧାନବିନ୍ଦୁ, ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା, ଯୋଗତତ୍ତ୍ୱ, ଯୋଗଶିଖା, ଯୋଗକୁଣ୍ଡଳିନୀ, ବରାହ
ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁର୍ବେଦ	୧୮	ଇଶ, ବୃହଦାରଣ୍ୟକ	ସୁବାଲ, ମନ୍ତ୍ରିକ, ନିରାଲମ୍ବ, ପୈଙ୍ଗଲ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମୁକ୍ତିକା	ଜୀବାଲ, ଭିକ୍ଷୁକ, ତୁରୀୟାତୀତ ଅବଧୂତ, ୟାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଶାବ୍- ୟାୟନୀୟ,	-	ତାରସାର	-	ଅଦ୍-ବୟ ତାରକ, ହଂସ, ତ୍ରିଶିଖ-ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମଣ୍ଡଳ-ବ୍ରାହ୍ମଣ

ବେଦ	ସଂଖ୍ୟା	ମୁଖ୍ୟ	ସାମାନ୍ୟ	ସନ୍ଧ୍ୟାସ	ଶାକ୍ତ	ବୈଷ୍ଣବ	ଶୈବ	ଯୋଗ
ଅଥର୍ବ ବେଦ	୩୨	ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ପ୍ରଶ୍ନ,	ଆତ୍ମା, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଣାଗ୍ନିହୋତ୍ର	ଆଶ୍ୱମେଧ, ନାରଦପରିବ୍ରାଜକ, ପରମହଂସ, ପରମହଂସ ପରିବ୍ରଜକ, ପରଂବ୍ରହ୍ମ,	ସୀତା, ଦେବୀ, ତ୍ରିପୁରାତାପିନୀ, ଭାବନ	ନୃସିଂହ ତାପନୀୟ, ମହାନାରାୟଣ, ରାମ ରହସ୍ୟ, ରାମ ତାପନୀୟ, ଗୋପାଳ- ତାପନୀ, କୃଷ୍ଣ, ହୃୟଗ୍ରୀବ, ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ, ଗରୁଡ଼	ଅଥର୍ବସିରସ, ଅଥର୍ବଶିଖା, ବୃହଜ୍ଜାବାଳ, ଶରଭ, ଭୃଗୁଜାବାଳ, ଗଣପତ୍ୟର୍ଥବ ଶୀର୍ଷ	ଶାନ୍ତିଲ୍ୟ, ପଶୁପତିବ୍ରହ୍ମ, ମହାବାକ୍ୟ
ସମୁଦାୟ	୧୦୮	୧୩	୨୧	୧୯	୮	୧୪	୧୩	୨୦

ପ୍ରୀୟ ପାଠକ,

ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ରରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଅନ୍ତର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ, ଏହା ଭୁଲ୍ କିମ୍ବା ତୃଟିଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ, ଏହା କେବଳ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣ ଅଟେ । ଏହି ଉପନିଷଦ ସଂସ୍କରଣରେ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ "ଇଶାଦି ବିଂଶୋତ୍ତରଶତୋପନିଷଦଃ" ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି ।

ଆମ ଜ୍ଞାନ ଅବଧିରେ, ଧ୍ୟାନ ପୂର୍ବକ ସମସ୍ତ ସାବଧାନ, ଓ ଯତ୍ନର ସହିତ ଓଡ଼ିଆରେ ରୂପାନ୍ତର କରାଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଭୁଲ୍ ବା ତୃଟି ରହିଥାଇପାରେ, ଯଦି କିଛି ତୃଟି ରହିଯାଇଥାଏ, ତାହା ସଂପାଦକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚରକୁ ଆଣିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ।

ଆଶାକରୁଛି, ଏହା ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭାଷୀ ଜ୍ଞାନଲିପ୍ତ ଜନମାନଙ୍କ କାମରେ ଆସିବ ଓ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ, ତଥା ଭବିଷ୍ୟତ ପିଢ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇ ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ବଜାୟ ରଖିବେ ।

ତାରିଖ - ୧୦.୦୯.୨୦୨୧

ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦକ

ସଂସାରଫଳ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଓଡ଼ିଶା

ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ

(Principal Upanishad)

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

କଠୋପନିଷଦ

(Kathopanishat / Kathopanishad)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ (Proofreading by)

ଶ୍ରୀ କମଳ ଲୋଚନ ପଣ୍ଡା

ଶ୍ରୀ ଶିଶିର କୁମାର ବିଷୋୟା

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦକ

prakash@scholarshoppe.com

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ

ଶ୍ରୀ କମଳ ଲୋଚନ ପଣ୍ଡା

ଜିଲ୍ଲା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିଷଦ,

ସମ୍ବଲପୁର, ଓଡ଼ିଶା

klpandajsg@gmail.com

ଶ୍ରୀ ଶିଶିର କୁମାର ବିଷୋୟୀ

ଛଣମେରୀ, ସାନଖେମୁଣ୍ଡି,

ଗଞ୍ଜାମ, ଓଡ଼ିଶା

sisir370@gmail.com

କଠୋପନିଷତ୍ / କଠୋପନିଷଦ

॥ ଅଧଃ କଠୋପନିଷତ୍ ॥

ଓଁ ସହ ନାବବତୁ । ସହ ନୌ ଭୁନକ୍ତୁ । ସହବୀର୍ଯ୍ୟଂ କରବାବହୈ ।
ତେଜସ୍ବିନାବଧୀତମସ୍ତୁ ମା ବିଦ୍ବିଷାବହୈ ॥
ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ॥

॥ ଅଧଃ ପ୍ରଥମଃଧ୍ୟାୟଃ ॥

॥ ଅଧଃ ପ୍ରଥମ ବଲ୍ଲୀ ॥

ଓଁ ଉଶନ୍ ହ ବୈ ବାଜଶ୍ରବସଃ ସର୍ବବେଦସଂ ଦଦୌ ।
ତସ୍ୟ ହ ନଚିକେତା ନାମ ପୁତ୍ର ଆସ ॥ ୧॥

ତଂହ କୁମାରଂ ସନ୍ତଂ ଦକ୍ଷିଣାସୁ ନୀୟମାନାସୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାବିବେଶ ସୋମନ୍ୟତ ॥ ୨॥

ପୀତୋଦକା ଜରୁତୃଣା ଦୁରୁଦୋହା ନିରିନ୍ଦ୍ରିୟଃ ।
ଅନନ୍ଦା ନାମ ତେ ଲୋକାସ୍ତାନ୍ ସ ଗଚ୍ଛତି ତା ଦଦତ୍ ॥ ୩॥

ସ ହୋବାତ ପିତରଂ ତତ କର୍ଣ୍ଣେ ମାଂ ଦାସ୍ୟସୀତି ।
ଦ୍ବିତୀୟଂ ତୃତୀୟଂ ତଂହୋବାତ ମୃତ୍ୟବେ ତ୍ବା ଦଦାମୀତି ॥ ୪॥

ବହୁନାମେମି ପ୍ରଥମୋ ବହୁନାମେମି ମଧ୍ୟମଃ ।
କିଂସ୍ବିଦ୍ୟମସ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଂ ଯନ୍ନୁୟାଦ୍ୟ କରିଷ୍ୟତି ॥ ୫॥

ଅନୁପଶ୍ୟ ଯଥା ପୂର୍ବେ ପ୍ରତିପଶ୍ୟ ତଥାପରେ ।
ସସ୍ୟମିବ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଃ ପତ୍ୟତେ ସସ୍ୟମିବାଜାୟତେ ପୁନଃ ॥ ୬॥

ବୈଶ୍ଵାନରଃ ପ୍ରବିଶତ୍ୟତିଥିର୍ବାହ୍ନଶୋ ଗୃହାନ୍ ।

ତସ୍ୟୈତାଃ ଶାନ୍ତିଂ କୁର୍ବନ୍ତି ହର ବୈବସ୍ଵତୋଦକମ୍ ॥ ୭॥

ଆଶାପ୍ରତୀକ୍ଷେ ସଙ୍ଗତଃ ସୁନୃତାଂ ତେଷ୍ଠାପୂର୍ତ୍ତେ ପୁତ୍ରପଶୁଂଶ୍ଚ ସର୍ବାନ୍ ।

ଏତଦ୍-ବୃଙ୍ଗତେ ପୁରୁଷସ୍ୟାଲ୍ଲମେଧସୋ ଯସ୍ୟାନଶ୍ନନ୍ତସତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଗୃହେ ॥ ୮॥

ତିସ୍ରୋ ରାତ୍ରୀର୍ଯଦବାସ୍ରୀର୍ଗୃହେ ମେଂନଶ୍ନନ୍-ବ୍ରହ୍ମନ୍ନତିଥିର୍ନମସ୍ୟଃ ।

ନମସ୍ତେଃସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମନ୍ସସ୍ତୁ ମେଃସ୍ତୁ ତସ୍ମାତ୍-ପ୍ରତି ତ୍ରୀନ୍ଦ୍ରରାନ୍ୟଶୀଷ୍ଠ ॥ ୯॥

ଶାନ୍ତସଂକଳ୍ପଃ ସୁମନା ଯଥା ସ୍ୟାଦ୍ବୀତମନ୍ୟୁଗୌତମୋ ମାଂଭି ମୃତ୍ୟୋ ।

ତ୍ବତ୍-ପ୍ରସୃଷ୍ଟଂ ମାଭିବଦେତ୍-ପ୍ରତୀତ ଏତତ୍-ତ୍ରୟାଣାଂ ପ୍ରଥମଂ ବରଂ ବୃଣେ ॥ ୧୦॥

ଯଥା ପୁରସ୍ତାଦ୍-ଭବିତା ପ୍ରତୀତ ଔଦାଲକିରାରୁଶିର୍ମତ୍-ପ୍ରସୃଷ୍ଟଃ ।

ସୁଖଂରାତ୍ରୀଃ ଶୟିତା ବୀତମନ୍ୟୁସ୍ତାଂ ଦଦୃଶିବାନ୍ନୃତ୍ୟମୁଖାତ୍-ପ୍ରମୁକ୍ତମ୍ ॥ ୧୧॥

ସ୍ୱର୍ଗେ ଲୋକେ ନ ଭୟଂ କିଂଚନାସ୍ତି ନ ତତ୍ର ତ୍ବଂ ନ ଜରୟା ବିଭେତି ।

ଭଭେ ତୀର୍ତ୍ତାଶନାୟାପିପାସେ ଶୋକାତିଗୋ ମୋଦତେ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକେ ॥ ୧୨॥

ସ ତ୍ୱମଗ୍ନିଂ ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟମଧ୍ୟେଷି ମୃତ୍ୟୋ ପ୍ରବୁହି ତ୍ବଂ ଶ୍ରବଧାନାୟ ମହ୍ୟମ୍ ।

ସ୍ୱର୍ଗଲୋକା ଅମୃତତ୍ବଂ ଭଜନ୍ତ ଏତଦ୍ବିତୀୟେନ ବୃଣେ ବରେଣ ॥ ୧୩॥

ପ୍ର ତେ ବ୍ରବୀମି ତଦୁ ମେ ନିବୋଧ ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟମଗ୍ନିଂ ନଚିକେତଃ ପ୍ରଜାନନ୍ ।

ଅନନ୍ତଲୋକାସ୍ତିମଥୋ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଂ ବିଚ୍ଛିନ୍ନମେତଂ ନିହିତଂ ଗୁହାୟାମ୍ ॥ ୧୪॥

ଲୋକାଦିମଗ୍ନିଂ ତମୁବାଚ ତସ୍ମୈ ଯା ଇଷ୍ଟକା ଯାବତୀର୍ବା ଯଥା ବା ।

ସ ଚାପି ତତ୍-ପ୍ରତ୍ୟବଦଦ୍ୟଥୋକ୍ତମଥାସ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଃ ପୁନରେବାହ ତୁଷ୍ଟଃ ॥ ୧୫॥

ତମବ୍ରବୀତ୍-ପ୍ରୀୟମାଣୋ ମହାତ୍ମା ବରଂ ତବେହାଦ୍ୟ ଦଦାମି ଭୂୟଃ ।
ତବୈବ ନାମ୍ନା ଭବିତାୟମଗ୍ନିଃ ସୃଜ୍ଞାଂ ତେମାମନେକରୂପାଂ ଗୃହାଣ ॥ ୧୬॥

ତ୍ରିଶାତିକେତସ୍ତ୍ରିଭିରେତ୍ୟ ସନ୍ନିଂ ତ୍ରିକର୍ମକୃତ୍ତରତି ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ।
ବ୍ରହ୍ମଜଜ୍ଞଂ ଦେବମୀତ୍ୟଂ ବିଦିତ୍ବା ନିତାୟୋମାଃ ଶାନ୍ତିମତ୍ୟନ୍ତମେତି ॥ ୧୭॥

ତ୍ରିଶାତିକେତସ୍ତୟମେତଦ୍ବିଦିତ୍ବା ଯଃ ଏବଂ ବିଦ୍ବାଃଶ୍ଚିନ୍ତେ ନାତିକେତମ୍ ।
ସ ମୃତ୍ୟୁପାଶାନ୍ପୁରତଃ ପ୍ରଣୋଦ୍ୟ ଶୋକାତିଗୋ ମୋଦତେ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକେ ॥ ୧୮॥

ଏଷ ତେଃଶ୍ଚିନ୍ତିକେତଃ ସ୍ୱର୍ଗୋଽୟମବୃଣୀଥା ଦ୍ୱିତୀୟେନ ବରେଣ ।
ଏତମଗ୍ନିଂ ତବୈବ ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟନ୍ତି ଜନାସ୍ତତ୍ପ୍ରତୀୟଂ ବରଂ ନତିକେତୋ ବୃଣୀଷ୍ଠ ॥ ୧୯॥

ୟେୟଂ ପ୍ରେତେ ବିଚିକିତ୍ରା ମନୁଷ୍ୟଃସ୍ତ୍ରୀତ୍ୟେକେ ନାୟମସ୍ତୀତି ଚୈକେ ।
ଏତଦ୍ବିଦ୍ୟାମନୁଶିଷ୍ଠସ୍ତୁୟାହଂ ବରାଣାମେଷ ବରସ୍ତୃତୀୟଃ ॥ ୨୦॥

ଦେବୈରତ୍ରାପି ବିଚିକିତ୍ରୈତଂ ପୁରା ନ ହି ସୁବିଜ୍ଞେୟମଶୁରେଷ ଧର୍ମଃ ।
ଅନ୍ୟଂ ବରଂ ନତିକେତୋ ବୃଣୀଷ୍ଠ ମା ମୋପରୋହୀରତି ମା ସ୍ତୈଜୈନମ୍ ॥ ୨୧॥

ଦେବୈରତ୍ରାପି ବିଚିକିତ୍ରୈତଂ କିଲ ତ୍ୱଂ ତ ମୃତ୍ୟୋଽୟନ୍ ସୁବିଜ୍ଞେୟମାତ୍ମ ।
ବକ୍ତା ତାସ୍ୟ ତ୍ୱାଦୃଶନ୍ୟୋ ନ ଲଭ୍ୟୋ ନାନ୍ୟୋ ବରସ୍ତୁଲ୍ୟ ଏତସ୍ୟ କଶ୍ଚିତ୍ ॥ ୨୨॥

ଶତାୟୁଷଃ ପୁତ୍ରପୌତ୍ରାନୁଶୀଷ୍ଠ ବହୁନ୍ପଶୁନ୍ହସ୍ତିହିରଣ୍ୟମଶ୍ୱାନ୍ ।
ଭୂମେର୍ମହଦାୟତନଂ ବୃଣୀଷ୍ଠ ସ୍ୱୟଂ ତ ଜୀବ ଶରଦୋ ଯାବଦିଚ୍ଛସି ॥ ୨୩॥

ଏତତ୍ତୁଲ୍ୟଂ ଯଦି ମନ୍ୟସେ ବରଂ ବୃଣୀଷ୍ଠ ବିତ୍ତଂ ଚିରଜୀବିକାଂ ତ ।
ମହାଭୂମୌ ନତିକେତସ୍ତମେଧି କାମାନାଂ ତ୍ୱା କାମଭାଜଂ କରୋମି ॥ ୨୪॥

ୟେ ଯେ କାମା ଦୁର୍ଲଭା ମର୍ତ୍ୟଲୋକେ ସର୍ବାନ୍-କାମାଃଶ୍ଚନ୍ଦତଃ ପ୍ରାର୍ଥୟସ୍ବ ।
ଇମା ରାମାଃ ସରଥାଃ ସତୁର୍ଯ୍ୟା ନ ହୀଦୃଶା ଲମ୍ବନୀୟା ମନୁଷ୍ୟେଃ ।
ଆଭିର୍ମତ୍-ପ୍ରତ୍ନାଭିଃ ପରିଚାରୟସ୍ବ ନଚିକେତୋ ମରଣଂ ମାନୁପ୍ରାକ୍ଷୀଃ ॥ ୨୫॥

ଶ୍ଳୋଭାବା ମର୍ତ୍ୟସ୍ୟ ଯଦନ୍ତକୈତସ୍ରବେନ୍ଦ୍ରିୟାଣାଂ ଜରୟନ୍ତି ତେଜଃ ।
ଅପି ସର୍ବଂ ଜୀବିତମଲ୍ଲମେବ ତବୈବ ବାହାସ୍ତବ ନୃତ୍ୟଗୀତେ ॥ ୨୬॥

ନ ବିଭେନ ତର୍ପଣୀୟୋ ମନୁଷ୍ୟୋ ଲୟ୍ୟାମହେ ବିଭ୍ରମଦ୍ରାକ୍ଷୁ ଚେତ୍ସୁ ।
ଜୀବିଷ୍ୟାମୋ ଯାବଦୀଶିଷ୍ୟସି ତ୍ବଂ ବରସ୍ତୁ ମେ ବରଣୀୟଃ ସ ଏବ ॥ ୨୭॥

ଅଜୀର୍ଣ୍ଣତାମମୃତାନାମୁପେତ୍ୟ ଜୀର୍ଣ୍ଣହୃତ୍ୟଃ କୃଧଃସ୍ତଃ ପ୍ରଜାନନ୍ ।
ଅଭିଧ୍ୟାୟନ୍-ବର୍ଣ୍ଣରତିପ୍ରମୋଦାନତିଦୀର୍ଘେ ଜୀବିତେ କୋ ରମେତ ॥ ୨୮॥

ୟସ୍ମିନ୍ନିଦଂ ବିଚିକିସ୍ତନ୍ତି ମୃତ୍ୟୋ ଯସ୍ମାଂପରାୟେ ମହତି ବ୍ରୁହି ନସ୍ତତ୍ ।
ୟୋଃୟଂ ବରୋ ଗୁହମନୁପ୍ରବିଷ୍ଟୋ ନାନ୍ୟଂ ତସ୍ମାନ୍ନଚିକେତା ବୃଣୀତେ ॥ ୨୯॥

॥ ଇତି ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟୋ ପ୍ରଥମା ବଲ୍ଲୀ ॥

॥ ଅଥଃ ଦ୍ୱିତୀୟା ବଲ୍ଲୀ ॥

ଅନ୍ୟଚ୍ଛ୍ରେୟୋଽନ୍ୟଦୁର୍ତ୍ତେବ ପ୍ରେୟସ୍ତେ ଉଭେ ନାନାର୍ଥେ ପୁରୁଷଃସିନୀତଃ ।
ତୟୋଃ ଶ୍ରେୟ ଆଦଦାନସ୍ୟ ସାଧୁ ଭବତି ହୀୟତେଽର୍ଥାଦ୍ୟ ଉ ପ୍ରେୟୋ ବୃଣୀତେ ॥ ୧॥

ଶ୍ରେୟଶ୍ଚ ପ୍ରେୟଶ୍ଚ ମନୁଷ୍ୟମେତସ୍ତୌ ସଂପରୀତ୍ୟ ବିବିନକ୍ତି ଧୀରଃ ।
ଶ୍ରେୟୋ ହି ଧୀରୋଽଭି ପ୍ରେୟସୋ ବୃଣୀତେ ପ୍ରେୟୋ ମନ୍ଦୋ ଯୋଗକ୍ଷେମାଦ୍-ବୃଣୀତେ ॥ ୨॥

ସ ତ୍ୱଂ ପ୍ରିୟାନ୍‌ପ୍ରିୟରୂପାଃଶ୍ଚ କାମାନଭିଧ୍ୟାୟନ୍ନଚିକେତୋଽତ୍ୟସ୍ରାକ୍ଷୀଃ ।
ନୈତାଂ ସୃଜ୍ଜାଂ ବିଭ୍ରମୟାମବାପ୍ତୋ ଯସ୍ୟାଂ ମଜ୍ଜନ୍ତି ବହବୋ ମନୁଷ୍ୟାଃ ॥ ୩॥

ଦୂରମେତେ ବିପରୀତେ ବିଷ୍ଣୁଚୀ ଅବିଦ୍ୟା ଯା ଚ ବିଦ୍ୟେତି ଜ୍ଞାତା ।
ବିଦ୍ୟାଭୀଘ୍ନିନଂ ନଚିକେତସଂ ମନ୍ୟେ ନ ତ୍ୱା କାମା ବହବୋଽଲୋଲୁପନ୍ତ ॥ ୪॥

ଅବିଦ୍ୟାୟାମନ୍ତରେ ବର୍ତ୍ତମାନାଃ ସ୍ୱୟଂ ଧୀରାଃ ପଶ୍ଚିତଂମନ୍ୟମାନାଃ ।
ଦନ୍ତମ୍ୟମାଣାଃ ପରିୟନ୍ତି ମୂଢା ଅକ୍ଷେନୈବ ନୀୟମାନା ଯଥାକ୍ଷାଃ ॥ ୫॥

ନ ସାଂପରାୟଃ ପ୍ରତିଭାତି ବାଲଂ ପ୍ରମାଦ୍ୟନ୍ତଂ ବିଭ୍ରମୋହେନ ମୂଢ଼ମ୍ ।
ଅୟଂ ଲୋକୋ ନାସ୍ତି ପର ଇତି ମାନୀ ପୁନଃ ପୁନର୍ବଶମାପଦ୍ୟତେ ମେ ॥ ୬॥

ଶ୍ରବଣାୟାପି ବହୁଭିର୍ଯୋ ନ ଲଭ୍ୟଃ ଶୃଣ୍ଢନ୍ତୋଽପି ବହବୋ ଯଂ ନ ବିଦ୍ୟୁଃ ।
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟେ ବକ୍ତା କୁଶଲୋଽସ୍ୟ ଲଭ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟେ ଜ୍ଞାତା କୁଶଳାନୁଶିଷ୍ଟଃ ॥ ୭॥

ନ ନରେଶାବରେଣ ପ୍ରୋକ୍ତ ଏଷ ସୁବିଜ୍ଞେୟୋ ବହୁଧା ଚିନ୍ତ୍ୟମାନଃ ।
ଅନନ୍ୟପ୍ରୋକ୍ତେ ଗତିରତ୍ର ନାସ୍ତ୍ୟଶୀୟାନ୍‌ହ୍ୟତର୍କ୍ୟମଶୁପ୍ରମାଣାତ୍ ॥ ୮॥

ନୈଷା ତର୍କେଣ ମତିରାପନେୟା ପ୍ରୋକ୍ତାଽନ୍ୟେନୈବ ସୁଜ୍ଞାନାୟ ପ୍ରେଷ୍ଠ ।
ୟାଂ ତ୍ୱମାପଃ ସତ୍ୟଧୃତିର୍ବତାସି ତ୍ୱାଦୃଜ୍ଞୋ ଭୂୟାନ୍ନଚିକେତଃ ପ୍ରଷ୍ଠା ॥ ୯॥

ଜାନାମ୍ୟହଂ ଶେବଧିରିତ୍ୟନିତ୍ୟଂ ନ ହ୍ୟଧୁବୈଃ ପ୍ରାପ୍ୟତେ ହି ଧୁବଂ ତତ୍ ।
ତତୋ ମୟା ନଚିକେତଶ୍ଚିତୋଽଗ୍ନିରନିତ୍ୟେର୍ଦ୍ରବୈଃ ପ୍ରାପ୍ତବାନସ୍ମି ନିତ୍ୟମ୍ ॥ ୧୦॥

କାମସ୍ୟାସ୍ତିଂ ଜଗତଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଂ କ୍ରତୋରାନନ୍ତ୍ୟମଭୟସ୍ୟ ପାରମ୍ ।
ସ୍ତୋମମହଦୁରୁଗାୟଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଧୃତ୍ୟା ଧୀରୋ ନଚିକେତୋଽତ୍ୟସ୍ରାକ୍ଷୀଃ ॥ ୧୧॥

ତଂ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶଂ ଗୁହମନୁପ୍ରବିଷ୍ଠଂ ଗୁହାହିତଂ ଗହ୍ମରେଷ୍ଠଂ ପୁରାଣମ୍ ।
ଅଧ୍ୟାତ୍ମଯୋଗାଧିଗମେନ ଦେବଂ ମତ୍ତା ଧୀରୋ ହର୍ଷଶୋକୌ ଜହାତି ॥ ୧୨॥

ଏତଚ୍ଛୁଦ୍ଧା ସଂପରିଗୃହ୍ୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଃ ପ୍ରବୃହ୍ୟ ଧର୍ମ୍ୟମଶୁମେତମାପ୍ୟ ।
ସ ମୋଦତେ ମୋଦନୀୟଃ ହି ଲବ୍ଧ୍ବା ବିବୃତଃ ସଦ୍ଭୁ ନଚିକେତସଂ ମନ୍ୟେ ॥ ୧୩॥

ଅନ୍ୟତ୍ର ଧର୍ମାଦନ୍ୟତ୍ରାଧର୍ମାଦନ୍ୟତ୍ରାସ୍ଥାକୁତାକୁତାତ୍ ।
ଅନ୍ୟତ୍ର ଭୂତାଳ ଭବ୍ୟାଳ ଯୁଦ୍ଧପୁଣ୍ୟସି ତଦ୍ବଦ ॥ ୧୪॥

ସର୍ବେ ବେଦା ଯୁଦ୍ଧମାମନନ୍ତି ତପାଂସି ସର୍ବାଣି ଚ ଯଦ୍ବଦନ୍ତି ।
ଯଦିଚ୍ଛନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଂ ଚରନ୍ତି ତତ୍ତ୍ଵେ ପଦଂ ସଂଗ୍ରହେଣ ବ୍ରବୀମ୍ୟାମିତ୍ୟେତତ୍ ॥ ୧୫॥

ଏତଦ୍-ଧ୍ୟେବାକ୍ଷରଂ ବ୍ରହ୍ମ ଏତଦ୍-ଧ୍ୟେବାକ୍ଷରଂ ପରମ୍ ।
ଏତଦ୍-ଧ୍ୟେବାକ୍ଷରଂ ଜ୍ଞାତ୍ବା ଯୋ ଯଦିଚ୍ଛତି ତସ୍ୟ ତତ୍ ॥ ୧୬॥

ଏତଦାଲମ୍ବନଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠମେତଦାଲମ୍ବନଂ ପରମ୍ ।
ଏତଦାଲମ୍ବନଂ ଜ୍ଞାତ୍ବା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ମହୀୟତେ ॥ ୧୭॥

ନ ଜାୟତେ ପ୍ରିୟତେ ବା ବିପଶ୍ଚିନ୍ନାୟଂ କୁତଶ୍ଚିନ୍ନ ବଭୂବ କଶ୍ଚିତ୍ ।
ଅଜୋ ନିତ୍ୟଃ ଶାଶ୍ଵତୋଽୟଂ ପୁରାଣୋ ନ ହନ୍ୟତେ ହନ୍ୟମାନେ ଶରୀରେ ॥ ୧୮॥

ହତ୍ତା ଚେନ୍ନନ୍ୟତେ ହନ୍ତୁଃ ହତଶ୍ଚେନ୍ନନ୍ୟତେ ହତମ୍ ।
ଉର୍ତ୍ତ୍ଵୌ ତୌ ନ ବିଜାନୀତୋ ନାୟଂ ହନ୍ତି ନ ହନ୍ୟତେ ॥ ୧୯॥

ଅଶୋରଣୀୟାନ୍ନହତୋ ମହୀୟାନାତ୍ମାସ୍ୟ ଜନ୍ତୋର୍ନହିତୋ ଗୁହାୟାମ୍ ।
ତମକ୍ରତୁଃ ପଶ୍ୟତି ବୀତଶୋକୋ ଧାତୁଃ ପ୍ରସାଦାନ୍ନହିମାନମାତ୍ମନଃ ॥ ୨୦॥

ଆସୀନୋ ଦୂରଂ ବ୍ରଜତି ଶୟାନୋ ଯାତି ସର୍ବତଃ ।
କସ୍ତଂ ମଦାମଦଂ ଦେବଂ ମଦନ୍ୟୋ ଜ୍ଞାତୁମର୍ହତି ॥ ୨୧॥

ଅଶରୀରଂ ଶରୀରେଷ୍ଟନବସ୍ତେଷ୍ଟବସ୍ତିତମ୍ ।
ମହାନ୍ତଂ ବିଭୁମାତ୍ମାନଂ ମତ୍ତା ଧୀରୋ ନ ଶୋଚତି ॥ ୨୨॥

ନାୟମାତ୍ମା ପ୍ରବଚନେନ ଲଭ୍ୟୋ ନ ମେଧୟା ନ ବହୁନା ଶୁତେନ ।
ୟମେବୈଷ ବୃଣୁତେ ତେନ ଲଭ୍ୟସ୍ତସ୍ୟୈଷ ଆତ୍ମା ବିବୃଣୁତେ ତନୁଂ ସ୍ବାମ୍ ॥ ୨୩॥

ନାବିରତୋ ଦୁଷ୍ଟରିତାନାଶାନ୍ତୋ ନାସମାହିତଃ ।
ନାଶାନ୍ତମାନସୋ ବାପି ପ୍ରଜ୍ଞାନେନୈନମାପୁୟାତ୍ ॥ ୨୪॥

ୟସ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ ଚ କ୍ଷତ୍ରଂ ଚୋଭେ ଭବତ ଓଦନଃ ।
ମୃତ୍ୟୁର୍ଯ୍ୟସ୍ୟୋପସେଚନଂ କ ଇଭ୍ୟା ବେଦ ଯତ୍ର ସଃ ॥ ୨୫॥

॥ ଇତି ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟୋ ଦ୍ଵିତୀୟା ବଲ୍ଲୀ ॥

॥ ଅଧଃ ତୃତୀୟା ବଲ୍ଲୀ ॥

ରତଂ ପିବନ୍ତୌ ସୁକୃତସ୍ୟ ଲୋକେ ଗୁହ୍ୟଂ ପ୍ରବିଷ୍ଟୌ ପରମେ ପରାଧୈ ।
ଛାୟାତପୌ ବ୍ରହ୍ମବିଦୋ ବଦନ୍ତି ପଞ୍ଚାଗ୍ନୟୋ ଯେ ଚ ତ୍ରିଶାତିକେତାଃ ॥ ୧॥

ୟଃ ସେତୁରୀଜାନାନାମକ୍ଷରଂ ବ୍ରହ୍ମ ଯତ୍ପରମ୍ ।
ଅଭୟଂ ତିତୀର୍ଷତାଂ ପାରଂ ନାତିକେତଃ ଶକେମହି ॥ ୨॥

ଆତ୍ମାନଂ ରଥିନଂ ବିଦ୍ଧି ଶରୀରଂ ରଥମେବ ତୁ ।
ବୁଦ୍ଧିଂ ତୁ ସାରଥୀଂ ବିଦ୍ଧି ମନଃ ପ୍ରଗ୍ରହମେବ ଚ ॥ ୩॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ହୟାନାଦୁର୍ବିଷୟଂସ୍ତେଷୁ ଗୋଚରାନ୍ ।
ଆତ୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟମନୋଯୁକ୍ତଂ ଭୋକ୍ତେତ୍ୟାଦୁର୍ମନୀଷିଣଃ ॥ ୪॥

ୟସ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନବାନ୍ଭବତ୍ୟୟୁକ୍ତେନ ମନସା ସଦା ।
ତସ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟାଣ୍ୟବଶ୍ୟାନି ଦୁଷ୍ଟାଶ୍ଚା ଇବ ସାରଥେଃ ॥ ୫॥

ୟସ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନବାନ୍ଭବତି ଯୁକ୍ତେନ ମନସା ସଦା ।
ତସ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ବଶ୍ୟାନି ସଦଶ୍ଚା ଇବ ସାରଥେଃ ॥ ୬॥

ୟସ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନବାନ୍ଭବତ୍ୟମନସ୍ତଃ ସଦାଃଶୁଚିଃ ।
ନ ସ ତତ୍ତ୍ୱମାପ୍ନୋତି ସଂସାରଂ ଚାପିଗଚ୍ଛତି ॥ ୭॥

ୟସ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନବାନ୍ଭବତି ସମନସ୍ତଃ ସଦା ଶୁଚିଃ ।
ସ ତୁ ତତ୍ତ୍ୱମାପ୍ନୋତି ଯସ୍ମାଦ୍-ଭୂୟୋ ନ ଜାୟତେ ॥ ୮॥

ବିଜ୍ଞାନସାରଥୀର୍ଯସ୍ତୁ ମନଃ ପ୍ରଗ୍ରହବାନ୍ନରଃ ।
ସୋଽଧୁନଃ ପାରମାପ୍ନୋତି ତଦ୍ବିଷ୍ଣୋଃ ପରମଂ ପଦମ୍ ॥ ୯॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟେଭ୍ୟଃ ପରା ହ୍ୟର୍ଥା ଅର୍ଥେଭ୍ୟଶ୍ଚ ପରଂ ମନଃ ।
ମନସସ୍ତୁ ପରା ବୁଦ୍ଧିର୍ବୁଦ୍ଧେରାତ୍ମା ମହାନ୍ପରଃ ॥ ୧୦॥

ମହତଃ ପରମବ୍ୟକ୍ତମବ୍ୟକ୍ତାତ୍-ପୁରୁଷଃ ପରଃ ।
ପୁରୁଷାନ୍ନ ପରଂ କିଂଚିସ୍ତା କାଷ୍ଠା ସା ପରା ଗତିଃ ॥ ୧୧॥

ଏଷ ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ ଗୁଡ଼ୋତ୍ତମା ନ ପ୍ରକାଶତେ ।
ଦୃଶ୍ୟତେ ତ୍ୱଗ୍ରାୟା ବୁଦ୍ଧ୍ୟା ସୁକ୍ଷ୍ମାୟା ସୁକ୍ଷ୍ମଦର୍ଶିତଃ ॥ ୧୨॥

ୟଞ୍ଜେଦ୍ବାହ୍ନିନସୀ ପ୍ରାଜ୍ଞସ୍ତଦ୍ୟଞ୍ଜେଦ୍ବାହ୍ନି ଆହ୍ନି ।
ଜ୍ଞାନମାହ୍ନି ମହତି ନିୟଞ୍ଜେଦ୍ବାହ୍ନି ଯଞ୍ଜେଦ୍ବାହ୍ନି ଆହ୍ନି ॥ ୧୩॥

ଉଷିଷତ ଜାଗ୍ରତ ପ୍ରାପ୍ୟ ବରାନ୍ନିବୋଧତ ।
କ୍ଷୁରସ୍ୟ ଧାରା ନିଶିତା ଦୁରତ୍ୟୟା ଦୁର୍ଗଂ ପଥସ୍ତୁକ୍ତବୟୋ ବଦନ୍ତି ॥ ୧୪॥

ଅଶବମସ୍ତର୍ଗମରୂପମବ୍ୟୟଂ ତଥାଃରସଂ ନିତ୍ୟମଗନ୍ଧବଚ ଯତ୍ ।
ଅନାଦ୍ୟନନ୍ଦଂ ମହତଃ ପରଂ ଧ୍ରୁବଂ ନିତ୍ୟାୟା ତନ୍ମୁଦ୍ୟମୁଖାତ୍-ପ୍ରମୁଚ୍ୟତେ ॥ ୧୫॥

ନାଚିକେତମୁପାଖ୍ୟାନଂ ମୃତ୍ୟୁପ୍ରୋକ୍ତଃ ସନାତନମ୍ ।
ଉକ୍ତ୍ତା ଶୁଦ୍ଧା ତ ମେଧାବୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ମହୀୟତେ ॥ ୧୬॥

ୟ ଇମଂ ପରମଂ ଗୁହ୍ୟଂ ଶ୍ରାବୟେଦ୍-ବ୍ରହ୍ମସଂସଦି ।
ପ୍ରୟତଃ ଶ୍ରାଦ୍ଧକାଲେ ବା ତଦାନନ୍ତ୍ୟାୟ କଳ୍ପତେ ତଦାନନ୍ତ୍ୟାୟ କଳ୍ପତ ଇତି ॥ ୧୭॥

॥ ଇତି ପ୍ରଥମାଧ୍ୟାୟେ ତୃତୀୟା ବଲ୍ଲୀ ସମାପ୍ତା ॥
॥ ଇତି ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ସମାପ୍ତଃ ॥

॥ ଅଥଃ ଦ୍ୱିତୀୟାଧ୍ୟାୟଃ ॥
॥ ଅଥଃ ପ୍ରଥମ ବଲ୍ଲୀ ॥

ପରାଶ୍ଚି ଖାନି ବ୍ୟତୃଶସ୍ତୟଂଭୂସ୍ତସ୍ମାପୁରାତ୍ ପଶ୍ୟତି ନାନ୍ତରାତ୍ମନ୍ ।
କଶ୍ଚିଦ୍ଧୀରଃ ପ୍ରତ୍ୟଗାତ୍ମାନମୈକଦାବୃତ୍ତଚକ୍ଷୁରମୃତତ୍ୱମିଚ୍ଛନ୍ ॥ ୧॥

ପରାଚଃ କାମାନନ୍ତୁୟନ୍ତି ବାଲାସ୍ତେ ମୃତ୍ୟୋର୍ଯନ୍ତି ବିତତସ୍ୟ ପାଶମ୍ ।
ଅଥ ଧୀରା ଅମୃତତ୍ୱଂ ବିଦିତ୍ୱା ଧ୍ରୁବମଧ୍ରୁବେଷ୍ଟିତ୍ୱ ନ ପ୍ରାର୍ଥୟନ୍ତି ॥ ୨॥

ୟେନ ରୂପଂ ରସଂ ଗନ୍ଧଂ ଶବ୍ଦାନ୍ ସ୍ପର୍ଶାଂ ଶ୍ଚ ମୈଥୁନାନ୍ ।
ଏତେନୈବ ବିଜାନାତି କିମତ୍ର ପରିଶିଷ୍ୟତେ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୩॥

ସ୍ୱପ୍ନାନ୍ତଃ ଜାଗରିତାନ୍ତଃ ଚୋତ୍ତୌ ଯେନାନୁପଶ୍ୟତି ।
ମହାନ୍ତଃ ବିଭୁମାତ୍ମନଂ ମତ୍ତା ଧୀରୋ ନ ଶୋଚତି ॥ ୪॥

ୟ ଇମଂ ମଧ୍ୱଂ ବେଦ ଆତ୍ମନଂ ଜୀବମନ୍ତ୍ରିକାତ୍ ।
ଇଶାନଂ ଭୂତଭବ୍ୟସ୍ୟ ନ ତତୋ ବିଭୁଗୁପ୍ସତେ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୫॥

ୟଃ ପୂର୍ବଂ ତପସ୍ରୋ ଜାତମଦ୍-ଭ୍ୟଃ ପୂର୍ବମଜାୟତ ।
ଗୁହ୍ୟଂ ପ୍ରବିଶ୍ୟ ତିଷ୍ଠନ୍ତଂ ଯୋ ଭୂତେଭିର୍ବ୍ୟପଶ୍ୟତେ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୬॥

ୟା ପ୍ରାଣେନ ସଂଭବତ୍ୟଦିତିର୍ଦେବତାମୟୀ ।
ଗୁହ୍ୟଂ ପ୍ରବିଶ୍ୟ ତିଷ୍ଠନ୍ତୀଂ ଯା ଭୂତେଭିର୍ବ୍ୟଜାୟତ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୭॥

ଅରଣ୍ୟୋର୍ନିହିତୋ ଜାତବେଦା ଗର୍ଭ ଇବ ସୁତୃତୋ ଗର୍ଭଶୀଘିଃ ।
ଦିବେ ଦିବ ଇତ୍ୟୋ ଜାଗୃବଦ୍-ଭିର୍ହବିଷ୍ଣୁଦ୍-ଭିର୍ମନୁଷ୍ଠେୟଭିରଗ୍ନିଃ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୮॥

ୟତଶ୍ଚୋଦେତି ସୂର୍ଯ୍ୟୋଽସ୍ତଂ ଯତ୍ର ଚ ଗଚ୍ଛତି ।
ତଂ ଦେବାଃ ସର୍ବେଽର୍ପିତାସ୍ତଦ୍ୱୁ ନାତ୍ୟେତି କଶ୍ଚନ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୯॥

ୟଦେବେହ ତଦମୁତ୍ର ଯଦମୁତ୍ର ତଦନ୍ନିହ ।
ମୃତ୍ୟୋଃ ସ ମୃତ୍ୟୁମାପ୍ନୋତି ଯ ଇହ ନାନେବ ପଶ୍ୟତି ॥ ୧୦॥

ମନସ୍ତୈବେଦମାପ୍ତବ୍ୟଂ ନେହ ନାନାସ୍ତି କିଂଚନ ।
ମୃତ୍ୟୋଃ ସ ମୃତ୍ୟୁଂ ଗଚ୍ଛତି ଯ ଇହ ନାନେବ ପଶ୍ୟତି ॥ ୧୧॥

ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠମାତ୍ରଃ ପୁରୁଷୋ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମନି ତିଷ୍ଠତି ।

ଇଶାନୋ ଭୂତଭବ୍ୟସ୍ୟ ନ ତତୋ ବିଭୁଗୁପ୍ତତେ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୧୨॥

ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠମାତ୍ରଃ ପୁରୁଷୋ ଜ୍ୟୋତିରିବାଧୁମକଃ ।

ଇଶାନୋ ଭୂତଭବ୍ୟସ୍ୟ ସ ଏବାଦ୍ୟ ସ ଉ ଶ୍ଵଃ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୧୩॥

ୟଥୋଦକଂ ଦୁର୍ଗେ ବୃଷ୍ଟଂ ପର୍ବତେଷୁ ବିଧାବତି ।

ଏବଂ ଧର୍ମାନୁପଥକ୍ ପଶ୍ୟଂସ୍ତାନେବାନୁବିଧାବତି ॥ ୧୪॥

ୟଥୋଦକଂ ଶୁଦ୍ଧେ ଶୁଦ୍ଧମାସିକ୍ତଂ ତାଦୃଗେବ ଭବତି ।

ଏବଂ ମୁନେର୍ବିଜାନତ ଆତ୍ମା ଭବତି ଗୌତମ ॥ ୧୫॥

॥ ଇତି ଦ୍ଵିତୀୟୋଧ୍ୟାୟୋ ପ୍ରଥମା ବଲ୍ଲୀ ସମାପ୍ତା ॥

॥ ଅଥଃ ଦ୍ଵିତୀୟା ବଲ୍ଲୀ ॥

ପୁରମେକାଦଶଦ୍ଵାରମଜସ୍ୟାବକ୍ରଚେତସଃ ।

ଅନୁଷ୍ଠାୟ ନ ଶୋଚତି ବିମୁକ୍ତଶ୍ଚ ବିମୁଚ୍ୟତେ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୧॥

ହଂସଃ ଶୁଚିଷଦ୍ଵସ୍ତୁରନ୍ତରିକ୍ଷସଦ୍-ହୋତା ବେଦିଷଦତିଥିର୍ଭୁରୋଶସତ୍ ।

ନୃଷଦ୍ଵରସଦୃତସଦ୍ଘୋମସଦକ୍ତା ଗୋଜା ଋତଜା ଅଦ୍ରିଜା ଋତଂ ବୃହତ୍ ॥ ୨॥

ଉର୍ଧ୍ଵଂ ପ୍ରାଣମୁନୁୟତ୍ୟପାନଂ ପ୍ରତ୍ୟଗସ୍ୟତି ।

ମଧ୍ୟେ ବାମନମାସୀନଂ ବିଶ୍ଵେଦେବା ଉପାସତେ ॥ ୩॥

ଅସ୍ୟ ବିସ୍ତ୍ରଂସମାନସ୍ୟ ଶରୀରସ୍ଥସ୍ୟ ଦେହିନଃ ।

ଦେହାଦ୍ଵିମୁଚ୍ୟମାନସ୍ୟ କିମତ୍ର ପରିଶିଷ୍ୟତେ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୪॥

ନ ପ୍ରାଣେନ ନାପାନେନ ମର୍ତ୍ତ୍ୟା ଜୀବତି କଣ୍ଠନ ।
ଇତରେଣ ତୁ ଜୀବନ୍ତି ଯୁସ୍ମିନ୍ନେତାରୁପାଶ୍ରୂତୌ ॥ ୫॥

ହ୍ରଦ୍ଧ ତ ଇଦଂ ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟାମି ଗୁହ୍ୟଂ ବ୍ରହ୍ମ ସନାତନମ୍ ।
ୟଥା ତ ମରଣଂ ପ୍ରାପ୍ୟ ଆତ୍ମା ଭବତି ଗୌତମ ॥ ୬॥

ୟୋନିମନ୍ୟେ ପ୍ରପଦ୍ୟନ୍ତେ ଶରୀରତ୍ତାୟ ଦେହିନଃ ।
ସ୍ଥାଶ୍ରୁମନ୍ୟେନ୍ନୁସଂୟୁକ୍ତି ଯଥାକର୍ମ ଯଥାଶ୍ରୁତମ୍ ॥ ୭॥

ୟ ଏଷ ସୁପ୍ତେଷୁ ଜାଗର୍ତ୍ତି କାମଂ କାମଂ ପୁରୁଷୋ ନିର୍ମମାଣଃ ।
ତଦେବ ଶୁକ୍ରଂ ତଦ୍-ବ୍ରହ୍ମ ତଦେବାମୃତମୁଚ୍ୟତେ ।
ତସ୍ମିଲ୍ଲୋକାଃ ଶ୍ରୀତାଃ ସର୍ବେ ତଦୁ ନାତ୍ୟେତି କଣ୍ଠନ, ଏତଦ୍ୱୈ ତତ୍ ॥ ୮॥

ଅଗ୍ନିର୍ଯଥୈକୋ ଭୁବନଂ ପ୍ରବିଷ୍ଟୋ ରୂପଂ ରୂପଂ ପ୍ରତିରୂପୋ ବଭୂବ ।
ଏକସ୍ତଥା ସର୍ବଭୂତାନ୍ତରାତ୍ମା ରୂପଂ ରୂପଂ ପ୍ରତିରୂପୋ ବହିଷ୍ଠ ॥ ୯॥

ବାୟୁର୍ଯଥୈକୋ ଭୁବନଂ ପ୍ରବିଷ୍ଟୋ ରୂପଂ ରୂପଂ ପ୍ରତିରୂପୋ ବଭୂବ ।
ଏକସ୍ତଥା ସର୍ବଭୂତାନ୍ତରାତ୍ମା ରୂପଂ ରୂପଂ ପ୍ରତିରୂପୋ ବହିଷ୍ଠ ॥ ୧୦॥

ସୂର୍ଯ୍ୟୋ ଯଥା ସର୍ବଲୋକସ୍ୟ ଚକ୍ଷୁର୍ନ ଲିପ୍ୟତେ ଚାକ୍ଷୁଷୈର୍ବାହ୍ୟଦୋଷୈଃ ।
ଏକସ୍ତଥା ସର୍ବଭୂତାନ୍ତରାତ୍ମା ନ ଲିପ୍ୟତେ ଲୋକଦୁଃଖେନ ବାହ୍ୟଃ ॥ ୧୧॥

ଏକୋ ବଶୀ ସର୍ବଭୂତାନ୍ତରାତ୍ମା ଏକଂ ରୂପଂ ବହୁଧା ଯଃ କରୋତି ।
ତମାତ୍ମସ୍ତଂ ଯେନ୍ନୁପଶ୍ୟନ୍ତି ଧୀରାସ୍ତେଷାଂ ସୁଖଂ ଶାଶ୍ୱତଂ ନେତରେଷାମ୍ ॥ ୧୨॥

ନିତ୍ୟୋଽନିତ୍ୟାନାଂ ଚେତନଶ୍ଚେତନାନାମେକୋ ବହୁନାଂ ଯୋ ବିଦଧାତି କାମାନ୍ ।
ତମାତ୍ମସ୍ତଂ ଯେନ୍ନୁପଶ୍ୟନ୍ତି ଧୀରାସ୍ତେଷାଂ ଶାନ୍ତିଃ ଶାଶ୍ୱତୀ ନେତରେଷାମ୍ ॥ ୧୩॥

ତଦେତଦିତି ମନ୍ୟନ୍ତେନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟଂ ପରମଂ ସୁଖମ୍ ।
କଥଂ ନୁ ତଦ୍ବିଜାନୀୟାଂ କିମ୍ନୁ ଭାତି ବିଭାତି ବା ॥ ୧୪॥

ନ ତତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟୋ ଭାତି ନ ଚନ୍ଦ୍ରତାରକଂ ନେମା ବିଦ୍ୟୁତୋ ଭାନ୍ତି କୁତୋଽୟମଗ୍ନିଃ ।
ତମେବ ଭାନ୍ତମନୁଭାତି ସର୍ବଂ ତସ୍ୟ ଭାସା ସର୍ବମିଦଂ ବିଭାତି ॥ ୧୫॥

॥ ଇତି ଦ୍ଵିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟେ ଦ୍ଵିତୀୟା ବଲ୍ଲୀ ସମାପ୍ତା ॥

॥ ଅଧଃ ତୃତୀୟା ବଲ୍ଲୀ ॥

ଉର୍ଧ୍ଵମୁଲୋଽବାକ୍-ଶାଖ ଏଷୋଽଶ୍ଵତ୍ଵଃ ସନାତନଃ ।
ତଦେବ ଶୁକ୍ରଂ ତଦ୍ଭୁକ୍ତଂ ତଦେବାମୃତମୁତ୍ୟତେ ।
ତସ୍ମିଲ୍ଲୋକାଃ ଶ୍ରୀତାଃ ସର୍ବେ ତଦୁ ନାତ୍ୟେତି କଶ୍ଚନ ଏତଦ୍ଘୈ ତତ୍ ॥ ୧॥

ୟଦିଦଂ କିଂଚ ଜଗସୂର୍ବଂ ପ୍ରାଣ ଏଜତି ନିଃସୃତମ୍ ।
ମହଦ୍-ଭୟଂ ବଜ୍ରମୁଦ୍ୟତଂ ଯଃ ଏତଦ୍ଵିଦୁରମୃତାସ୍ତେ ଭବନ୍ତି ॥ ୨॥

ଭୟାଦସ୍ୟାଗ୍ନିସ୍ତପତି ଭୟାଉପତି ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ।
ଭୟାଦିନ୍ଦ୍ରଶ୍ଚ ବାୟୁଶ୍ଚ ମୃତ୍ୟୁର୍ଧାବତି ପଞ୍ଚମଃ ॥ ୩॥

ଇହ ଚେଦଶକଦ୍-ବୋଞ୍ଜୁଂ ପ୍ରାକ୍ ଶରୀରସ୍ୟ ବିସ୍ତ୍ରସଃ ।
ତତଃ ସର୍ଗେଷୁ ଲୋକେଷୁ ଶରୀରତ୍ଵାୟ କଲ୍ଲତେ ॥ ୪॥

ୟଥାଦର୍ଶେ ତଥାତ୍ମନି ଯଥା ସ୍ଵପ୍ନେ ତଥା ପିତୃଲୋକେ ।
ୟଥାୟୁ ପରୀବ ଦଦୃଶେ ତଥା ଗନ୍ଧର୍ବଲୋକେ ଛାୟାତପୟୋରିବ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ॥ ୫॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣାଂ ପୃଥଗ୍ଭାବମୁଦୟାସ୍ତମୟୌ ଚ ଯତ୍ ।
ପୃଥଗୁପ୍ସ୍ୟମାନାନାଂ ମତ୍ତା ଧୀରୋ ନ ଶୋଚତି ॥ ୬॥

ଇନ୍ଦ୍ରିୟେଭ୍ୟଃ ପରଂ ମନୋ ମନସଃ ସତ୍ତ୍ୱମୁତ୍ତମମ୍ ।
ସତ୍ତ୍ୱାଦଧି ମହାନାତ୍ମା ମହତୋଽବ୍ୟକ୍ତମୁତ୍ତମମ୍ ॥ ୭॥

ଅବ୍ୟକ୍ତାତ୍ମ ପରଃ ପୁରୁଷୋ ବ୍ୟାପକୋଽଲିଙ୍ଗ ଏବ ଚ ।
ୟଂ ଜ୍ଞାତ୍ୱା ମୁଚ୍ୟତେ ଜନ୍ମରମୃତତ୍ୱଂ ଚ ଗଚ୍ଛତି ॥ ୮॥

ନ ସଂହୃଣେ ତିଷ୍ଠତି ରୂପମସ୍ୟ ନ ଚକ୍ଷୁଷା ପଶ୍ୟତି କଣ୍ଠନୈନମ୍ ।
ହୃଦା ମନୀଷୀ ମନସାଽଭିକ୍ଳୁପ୍ତୋ ଯଃ ଏତଦ୍ୱିଦୁରମୃତାସ୍ତେ ଭବନ୍ତି ॥ ୯॥

ୟଦା ପଞ୍ଚାବତିଷ୍ଠନ୍ତେ ଜ୍ଞାନାନି ମନସା ସହ ।
ବୁଦ୍ଧିଶ୍ଚ ନ ବିଚେଷ୍ଠତି ତାମାହୁଃ ପରମାଂ ଗତିମ୍ ॥ ୧୦॥

ତାଂ ଯୋଗମିତି ମନ୍ୟନ୍ତେ ଛିରାମିନ୍ଦ୍ରିୟଧାରଣାମ୍ ।
ଅପ୍ରମତ୍ତସ୍ତଦା ଭବତି ଯୋଗୋ ହି ପ୍ରଭବାପ୍ୟୟୌ ॥ ୧୧॥

ନୈବ ବାଚା ନ ମନସା ପ୍ରାପ୍ତୁଂ ଶକ୍ୟୋ ନ ଚକ୍ଷୁଷା ।
ଅସ୍ତ୍ରୀତି ବ୍ରୁବତୋଽନ୍ୟତ୍ର କଥଂ ତଦୁପଲଭ୍ୟତେ ॥ ୧୨॥

ଅସ୍ତ୍ରୀତ୍ୟେବୋପଲବ୍ଧ୍ୟସ୍ତତ୍ତ୍ୱଭାବେନ ଚୋଭୟେଃ ।
ଅସ୍ତ୍ରୀତ୍ୟେବୋପଲବ୍ଧ୍ୟସ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱଭାବଃ ପ୍ରସୀଦତି ॥ ୧୩॥

ୟଦା ସର୍ବେ ପ୍ରମୁଚ୍ୟନ୍ତେ କାମା ଯେଃସ୍ୟ ହୃଦି ଶ୍ରୀତାଃ ।
ଅଥ ମର୍ତ୍ତ୍ୟୋଽମୃତୋ ଭବତ୍ୟତ୍ର ବ୍ରହ୍ମ ସମଶ୍ରୁତେ ॥ ୧୪॥

ୟଦା ସର୍ବେ ପ୍ରଭିଦ୍ୟନ୍ତେ ହୃଦୟସ୍ୟେହ ଗ୍ରନ୍ଥୟଃ ।
ଅଥ ମର୍ତ୍ତ୍ୟୋଽମୃତୋ ଭବତ୍ୟେତାବଦ୍ୟନୁଶାସନମ୍ ॥ ୧୫॥

ଶତଂ ଚୈକା ଚ ହୃଦୟସ୍ୟ ନାତ୍ୟସ୍ତାସାଂ ମୂର୍ଧାନମଭିନିଃସ୍ଵତୈକା ।
ତୟୋର୍ଧ୍ଵମାୟନ୍ନମୃତତ୍ୱମେତି ବିଷ୍ଠତ୍ତନ୍ୟା ଉକ୍ରମଣେ ଭବନ୍ତି ॥ ୧୬॥

ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠମାତ୍ରଃ ପୁରୁଷୋଽହରାତ୍ନା ସଦା ଜନାନାଂ ହୃଦୟେ ସଂନିବିଷ୍ଠଃ ।
ତଂ ସ୍ଵାକ୍ଷରୀରାତ୍-ପ୍ରବୃହେନ୍ନୁଜ୍ଞାଦିବେଷୀକାଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟେଣ ।
ତଂ ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲୁକ୍ରମମୃତଂ ତଂ ବିଦ୍ୟାଲ୍ଲୁକ୍ରମମୃତମିତି ॥ ୧୭॥

ମୃତ୍ୟୁପ୍ରୋକ୍ତାଂ ନଚିକେତୋଽଥ ଲବ୍ଧ୍ଵା ବିଦ୍ୟାମେତାଂ ଯୋଗବିଧିଂ ଚ କୃମ୍ନନ୍ ।
ବ୍ରହ୍ମପ୍ରାପ୍ତୋ ବିରଜୋଽଭୂଦ୍ଵିମୃତ୍ୟୁ ରନ୍ୟୋଽପ୍ୟେବଂ ଯୋ ବିଦଧ୍ୟାତ୍ମମେବ ॥ ୧୮॥

॥ ଇତି ଦ୍ଵିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟୋଽବତୀୟା ବଲ୍ଲୀ ସମାପ୍ତା ॥

॥ ଇତି ଦ୍ଵିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ॥

ଓଁ ସହ ନାବବତୁ । ସହ ନୌ ଭୁନକ୍ତୁ । ସହ ବୀର୍ଯ୍ୟଂ କରବାବହୈ ।
ତେଜସ୍ଵିନାବଧୀତମସ୍ତୁ ମା ବିଦ୍ଵିଷାବହୈ ॥
॥ ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ॥

॥ ଇତି ଯଜୁର୍ବେଦୀୟା କଠୋପନିଷତ୍-ସମାପ୍ତା ॥

